750 jaar Amsterdam: een vieze, antisemitische stad die weigert modern te worden

Posted on 25 februari 2025 by Roelof Bouwman

Voor feestredenaars is het altijd de ultieme uitdaging: probeer de jarige of de jubilaris te typeren met één treffend woord. Laten we dat ook eens proberen met Amsterdam, waar de festiviteiten zijn begonnen ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan. Welk etiket past het best bij onze jubilerende hoofdstad?

We boffen, want vijfentwintig jaar geleden, in 2000, deed ook de vooraanstaande socioloog, emeritus hoogleraar en essayist J.A.A. van Doorn al eens een poging om die vraag te beantwoorden. In Amsterdam, zo concludeerde hij toen, worden voortdurend achterhoedegevechten gevoerd tegen de moderniteit. Daarom zou je de stad het best kunnen typeren als 'conservatief': 'Men verzet zich tegen het nieuwe, het vreemde, het onwennige. Men leeft in het verleden en wenst geen verandering.'

Ouderwetse Maagdenhuisbezetters

Voorbeelden te over, meende Van Doorn. Zo werd de uit Duitsland afkomstige Claus von Amsberg, toen hij zich in de jaren zestig aandiende als echtgenoot van kroonprinses Beatrix, in Amsterdam belaagd door rookbommengooiers. Die hadden nog de Tweede Wereldoorlog in hun hoofd en wisten niks van de nieuwe democratische Bondsrepubliek.

In 1969 bezetten Amsterdamse studenten het Maagdenhuis. De bezetters, aldus Van Doorn, miskenden de nieuwe ontwikkelingen in het universitaire onderwijs en probeerden hun oude luie studentenleventje voort te zetten onder een nieuwe firmanaam. Niet het corps, maar Marx en Mao waren voortaan het excuus om pas rond je dertigste af te studeren.

Het verzet tegen de Amsterdamse metro, vervolgde Van Doorn, deed denken aan de aapjeskoetsiers die de eerste auto's met paardenvijgen bekogelden en de hoofdstedelijke kraakbeweging saboteerde de renovatie van oude gebouwen en stadsgedeelten. 'De roemruchte Provo's vertoonden zelfs een vorm van regressie die de interesse van psychiaters verdient. Ze wilden terug naar hun jongste jaren, toen ze nog vrij konden spelen en dachten Kabouters te zijn, en ze bouwden zich een eigen speeltuin waar geen volwassenen werden toegelaten: Oranje-Vrijstaat. Hoofdkabouter Roel van Duijn werd de stad ten slotte te veel en hij week uit naar het platteland, waar hij zich op een kinderboerderij isoleerde.'

Het zijn niet allemaal voorvallen die iedereen nog helder voor de geest zullen staan. Laten we het lijstje van Van Doorn daarom eens proberen te actualiseren.

We zouden het dan kunnen hebben over de politieke stagnatie waaraan Amsterdam al heel lang lijdt. 'Men leeft in het verleden en wenst geen verandering' is hier volop van toepassing. Amsterdam is de enige hoofdstad in Europa waar sociaaldemocraten – eerst de SDAP, na de oorlog de PvdA – tussen 1919 en 2014 voortdurend de grootste fractie vormden in de gemeenteraad, hoewel dat voorrecht tussen 1946 en 1949 moest worden gedeeld met de communistische CPN. Na 2014 werden D66 en GroenLinks dominant, maar sinds de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 is de PvdA opnieuw nummer één. Van grote rechtse partijen, naar voorbeeld van Leefbaar Rotterdam of de Haagse stadspartij van Richard de Mos, hebben ze in Amsterdam nog nooit gehoord. Al meer dan een eeuw waait de wind in onze hoofdstad onophoudelijk uit de linkse hoek en zitten alle politieke luiken

potdicht. Nergens anders is gemeentepolitiek zo saai en zo voorspelbaar.

Antisemitische putlucht

Ook de agressieve jodenhaat in Amsterdam maakt een weinig moderne indruk. Tijdens de anti-Israëlische protesten in het kielzog van de slacht- en verkrachtpartij van Hamas (7 oktober 2023), bij de opening van het Nationaal Holocaustmuseum (10 maart 2024) en bij de rellen na afloop van de voetbalwedstrijd Ajax-Maccabi Tel Aviv (7 november 2024) was de antisemitische putlucht in de stad niet te harden.

Het is te makkelijk om daarbij alleen te wijzen naar de 'nieuwe Amsterdammers' met Turkse of Marokkaanse roots – alsof de jodenhaat in de stad een fenomeen van relatief recente datum is. Zeker, dankzij de Februaristaking en het Achterhuis – het wereldberoemde onderduikadres van Anne Frank aan de Prinsengracht – is het beeld ontstaan dat Amsterdam zich altijd zeer heeft bekommerd om het lot van zijn joodse inwoners. Maar er zijn weinig cijfers die dat beeld ondersteunen. Zo overleefde in Amsterdam slechts 25,3 procent van de joden de Holocaust, een opmerkelijk verschil met bijvoorbeeld Utrecht (45,9), Maastricht (49,5) en Enschede (52,1).

In een boze open brief van Adriaan van Dis en 38 andere Amsterdammers aan stadskrant *Het Parool* werden we een half jaar geleden geattendeerd op nóg een anti-moderne eigenaardigheid van de hoofdstad. 'We leven in Amsterdam op een vuilnisbelt. De stad is verworden tot een van de smerigste in de wereld,' zo heette het. 'Het is heel duidelijk dat de urgentie van dit probleem bij de gemeente ontbreekt. We betalen jaarlijks voor de reinigingskosten van de stad, maar zien er niets voor terug. De ratten en meeuwen tieren welig op deze vuilnisbelt, een gevaar voor de volksgezondheid. Ongediertebestrijders beleven een gouden tijd.'

Heel oude tradities

Laten we niet vergeten om ook Femke Halsema op te voeren als een uitgesproken representant van onze ouderwetse hoofdstad. 'Het gaat vaak om heel oude tradities die niet aan godsdienst gerelateerd kunnen worden of niet zomaar op een bevolkingsgroep geplakt kunnen worden,' sprak ze onlangs op *Zero Tolerance Day*, de dag tegen genitale verminking. 'Het zijn oude tradities die aandacht verdienen en niet misbruikt moeten worden in een andere strijd, in polarisatie.' Sussende

woorden over het achterlijke verschijnsel vrouwenbesnijdenis: hoe conservatief en anti-modern kan een burgemeester zijn?

J.A.A. van Doorn overleed in 2008. Maar zijn karakteristiek van Amsterdam is nog altijd onovertroffen.

Roelof Bouwman *is columnist en adjunct-hoofdredacteur van Wynia's Week. Hij schrijft over politiek, geschiedenis en media.*

Wynia's Week *verschijnt drie keer per week,* ***156 keer per jaar*** *met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee,* ***ook in 2025****? Hartelijk dank!*